

MOŽNOSTI MĚŘENÍ BLAHOBYTU SPOLEČNOSTI

Magdalena Zbránková

Abstrakt

Další rozvoj společnosti hodnocený výhradně pomocí ekonomických ukazatelů je dlouhodobě neudržitelný. Vzhledem k rozšiřování koncepce udržitelného rozvoje a potřeby dále šířit informace o nutnosti zajistit udržitelný rozvoj společnosti se objevují nové přístupy, jejichž snahou je hodnotit úroveň rozvoje společnosti. Nová měřítka jdou nad rámec konvenčního hrubého domácího produktu (HDP), který je mylně vnímán jako ukazatel životní úrovně, přestože se jedná o ukazatel ekonomické aktivity; nezohledňuje ani kvalitu a blahobyt společnosti, neobsahuje sociální ani environmentální aspekty rozvoje společnosti. Alternativní indikátory se snaží zachytit vliv dalších kritérií, která mohou přispívat k udržitelnému rozvoji společnosti a k růstu bohatství společnosti. S ohledem na nedostatky ukazatele hrubého domácího produktu v sobě alternativní indikátory spojují jak ekonomický, tak i sociální a environmentální rozměr rozvoje společnosti. Jelikož je alternativních indikátorů skutečně celá řada, je v příspěvku nejprve provedena jejich klasifikace a stručná charakteristika jednotlivých skupin: indikátory rozšiřující hrubý domácí produkt, indikátory sociální, environmentální a indikátory blahobytu. Následně je pozornost soustředěna na indikátory bohatství. Jejich specifikum tkví v tom, že se snaží posoudit kvalitu života lidí a jejich spokojenost z hledisek, jako je např. spokojenost s prací a rodinným životem, se zdravotním stavem a životní úrovní, ad. za použití různých dílčích indikátorů.

Klíčová slova: udržitelný rozvoj, indikátory, blahobyt, kvalita života

JEL klasifikace: Q56, I30, O44

Úvod

Tradiční přístup hodnocení úrovně rozvoje společnosti založený pouze na hodnocení ekonomické aktivity je v současnosti považován za nedostatečný. Konvenční ukazatel HDP byl vytvořen jako indikátor hospodářského vývoje, ale postupem času začal být mylně vnímán jako ukazatel životní úrovně či blahobytu společnosti. Ostatně tvůrce ukazatele HDP Simon Kuznets již v roce 1934 upozorňoval, že by tento jednorozměrný ukazatel neměl být používán k hodnocení celkového pokroku společnosti (Capra, 2013).

Z tohoto důvodu se vzniká celá řada iniciativ, které si kladou za cíl zpracovat takový indikátor, který by dokázal změřit úroveň rozvoje společnosti v celé šíři, tedy nejen s ohledem na ekonomický rozvoj, ale také sociální a environmentální.

1 Kvantitativní rozměr rozvoje společnosti z pohledu veřejnosti

Podle průzkumu společnosti GlobeScan (2013) zveřejněném v květnu 2013 veřejnost pro měření pokroku na úrovni států podporuje namísto HDP ukazatele zahrnující jak zdravotní, tak sociální a environmentální aspekty, nejen ekonomické. Souhlasně se vyjádřilo 68 % občanů z celkového počtu 10 845 oslovených dospělých z 11 zemí světa. Tradiční postup měření rozvoje založený na ekonomických číslech by zachovalo 23 % dotázaných. Ve srovnání s výsledky průzkumu z let 2010 a 2007 je stále upřednostňován přístup „nad rámec HDP“. Zájem o zařazení neekonomických faktorů do měření rozvoje států významně vzrostl v Číně (nárůst o 12 procentních bodů na 80 %), ve Velké Británii (o 11 procentních bodů na 81 %) a v Austrálii (z 71 na 81 %).

Největšími skeptiky jsou obyvatelé Indie (pro nový systém se vyjádřilo 44 % dotázaných obyvatel), Keni (43 %) a Německa (57 %). Zajímavé je, že obyvatelé Německa a Brazílie v roce 2010 projevovali největší podporu novému systému měření pokroku na úrovni států, ale podle průzkumu v roce 2013 došlo k výraznému posunu směrem zpět k tradičnímu, na penězích založenému, přístupu. V roce 2010 požadovalo v Německu 84 % obyvatel širší hodnocení pokroku, v roce 2013 to bylo o 27 procentních bodů méně (57 %).

2 Souvislost hrubého domácího produktu a rozvoje společnosti

Základem pro pochopení, proč vznikají alternativní ukazatele hodnocení úrovně rozvoje společnosti, je identifikace základních důvodů, proč ukazatel hrubý domácí produkt (dále jen HDP) není vhodné prezentovat jako ukazatel blahobytu společnosti. (Van den Bergh, 2009)

Hlavní otázka je, zda HDP poskytuje dobré měřítko životní úrovně. V mnoha případech statistiky HDP naznačují, že ekonomice se daří lépe, než jak je situace vnímána většinou občanů. Zaměření na HDP vyvolává konflikt zájmů mezi politiky a veřejností: politici mluví o maximalizaci HDP a neomezeném růstu, ale občané požadují, aby se pozornost věnovala také např. zvyšování bezpečnosti či snižování znečištění, tedy aktivitám, které by mohly snížit růst HDP. (Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2010)

Hrubý domácí produkt je součet tržní hodnoty všech finálních statků a služeb vyrobených v dané zemi v daném období. HDP na obyvatele se tradičně používá k ilustraci

materiální úrovně dané země života, ale dnes jeho použití splňuje rostoucí kritiku (Evropská komise, 2014).

Nepeněžní aspekty ekonomiky jsou ignorovány, sčítají se bez rozdílu všechny ekonomické aktivity peněžně vyjádřené. Sociální výdaje, které jsou vyvolány nehodami, válkami, soudními spory či zdravotní péčí, jsou hodnoceny pozitivně a působí na růst HDP, přestože se vlastně jedná o defenzivní výdaje vyvolané potřebou zmírnit dopady znečištění prostředí a dalších externalit; nediferencovaný růst se považuje za znak zdravé ekonomiky. (Capra, 2013)

Navíc je potřeba vzít v úvahu, že budoucnost s sebou může přinést řadu environmentálních, ekonomických a sociálních rizik, která by mohla vykojet pokrok. Například Global Footprint Network (Network, G. F., 2011) uvádí, že ekologická stopa lidstva se od roku 1966 více než zdvojnásobil. Podle propočtů by v případě, že by dnes každý člověk spotřebovával zdroje na úrovni typické pro rozvinuté země, bylo by potřeba mít k dispozici tři nebo čtyři planety s obdobnými přírodními zdroji, jaké jsou na Zemi.

3 Nedostatky indikátoru hrubý domácí produkt pro hodnocení rozvoje společnosti

Hrubý domácí produkt vyjadřuje pouze část blahobytu obyvatel, protože je založen na spotřebě zboží a služeb, které se prodávají na zavedených trzích, tzv. stínová ekonomika, není zahrnuta. Některé důvody pro kritiku HDP jako ukazatele rozvoje společnosti, jsou uvedeny v následujícím textu.

Domácnosti a dobrovolnická činnost. Netržní produkce, jako je práce v domácnosti, péče o děti, péče o seniory a nemocné, samozásobitelské zemědělství a jiné formy dobrovolnické práce má příznivý dopad na dobré životní podmínky. (Ip, 2010) Pokud by dobrovolná práce byla zahrnuta do HDP, znamenalo by to jeho růst, ale žádnou změnu v blahobytu, ačkoliv motivace k výkonu těchto činností je nepeněžní.

Volný čas. Představuje čas strávený s rodinou, v místní komunitě, který může významně pozitivně ovlivnit kvalitu života díky posílení sociálních vazeb ve společnosti. Zlepšuje kvalitu života, ale z pohledu ekonomie představuje nevyužitý potenciál.

Technologie. HDP odráží pouze hodnotu konečného produktu v čase, kdy byl vyprodukován. Nezohlední dlouhodobý aspekt významný pro udržitelný rozvoj, např. že inovativní technologie s sebou přináší také vyšší efektivitu a je šetrnější k životnímu prostředí, příp. může přispět k jeho zlepšení, nebo může mít příznivý dopad v sociální oblasti.

Lidský kapitál. Investice do vzdělávání a zdraví není vnímána jako investice a efekty plynoucí z rozvoje lidských zdrojů jsou podceňovány.

Životního prostředí. HDP nezohledňuje kvalitu životního prostředí. V situaci, kdy podnik svou produkcí přispěje ke zvýšení hodnoty národního HDP, ale zároveň dojde vlivem jeho činnosti k poškození životního prostředí např. vlivem úniku škodlivin do půdy, tato skutečnost nebude v ukazateli zachycena. A to i přes to, že znečištění životního prostředí má prokazatelně negativní dopad na kvalitu života, potažmo na společenský blahobyt. Navíc pokud stát vynaloží prostředky na odstranění vzniklých škod, HDP opět vzroste, ale kvalita života obyvatel nebude vyšší než před produkcí výrobků, nebo bude dokonce nižší. Není zachycen další užitek spojený s přírodou, jako je např. pozorování přírody a volně žijících živočichů.

Znečišťování a nadměrné užívání přírodních zdrojů. Zvyšování HDP se děje v okamžiku spotřeby neobnovitelných přírodních zdrojů, tedy např. hodnota vytěžené surové ropy je zahrnuta do HDP, ale není zachycen dopad na stav tohoto přírodního zdroje (Abel, et al., 2008). Současný růst ohrožuje růst v budoucnu; takový rozvoj se v budoucnu stane neudržitelným.

Zdraví. Změny zdravotního stavu společnosti se promítnou do HDP, pokud se tím zvýší náklady na zdravotní systém. Dražší systém zdravotní péče zvyšuje HDP, i když základ tohoto růstu nákladů může být spojen s využíváním pokročilých technik a postupů léčby, ale také např. změnou životního stylu, prevencí, kvalitou prostředí. Paradoxně vlivem nadměrné konzumace potravin dochází k tloustnutí, rozvoji obezity a tím s tím spojených zdravotních komplikací. Rostoucí spotřeba, výdaje na zdravotní péči i výdaje na přípravky na hubnutí vedou ke zvýšení HDP, ale kvalitu života ovlivní negativně.

Kriminalita a rodinné vztahy. V případě, že je nutný zásah policie, v situaci, kdy dochází ke vzniku škody na majetku, nebo kdy je třeba zajistit právní pomoc (např. při rozvodovém řízení), dochází k nárůstu HDP, protože se jedná o peněžní transakci. Ale pro lidský blahobyt, životní pohodu, je trestný čin či rozpad rodiny veskrze negativní.

Identifikace oblastí, které mají pozitivní vliv na ekonomický růst, tedy zvýšení konvenčního indikátoru HDP, ale kvalitu života člověka, vnímání štěstí, mohou poznamenat opačně, je východiskem pro iniciativy zaměřené na hledání indikátorů, které by dokázaly zachytit celkovou spokojenost člověka s životem.

4 Alternativní ukazatele

Definovat nový ukazatel není rozhodně snadný úkol, protože proměnné lidského blahobytu není možné jednoznačně stanovit, mají značně subjektivní charakter. Do agregovaného ukazatele vstupuje řada indikátorů, kterým je těžké přiřadit určitou váhu. S tím je spojen problém s jednoznačnou interpretací ukazatele, protože některé indikátory mohou působit opačným směrem. A pro používání je potřeba získat širokou podporu politickou i mediální. Vytvoření alternativního ukazatele není snadné, ale s využitím moderních technologií se otvírají nové cesty. Který ukazatel bude v budoucnu široce používán, to ukáže až čas. V každém případě by alternativní ukazatel měl být jasný a přitažlivý jako HDP, ale měl by zachytit i environmentální a sociální aspekty (Evropská komise, 2012).

Pro rozhodování na úrovni státu, regionů měst či místních komunit o opatřeních realizovaných ve prospěch udržitelného rozvoje, tedy ekonomického růstu, k příjemnému životnímu prostředí, k bohatému sociálnímu životu a vůbec k celkové spokojenosti obyvatel, indikátor HDP už nestačí. Nejen k vyhodnocení udržitelnosti politiky a úrovně společenského blahobytu, ale také kvůli zajištění srozumitelné komunikace tohoto složitého jevu veřejnosti jsou potřebné alternativní indikátory.

Podle iniciativy Beyond GDP (Evropská komise, 2012) se ukazatele rozdělují do čtyř skupin, v každé skupině jsou uvedeny ukazatele nejvíce rozšířené (některé mohou svým charakterem spadat do více kategorií).

Účelem alternativních "Překročit HDP" ukazatele nahradit, přizpůsobení nebo doplnění HDP.

1. Indikátory založené na HDP. Nové indikátory vycházejí z výpočtu HDP, který pak různě upravují. Tyto indikátory se snaží odstranit některé nedostatky HDP a většinou se zaměřují na udržitelný ekonomický rozvoj (Serafy, 2014). Do této skupiny ukazatelů můžeme zařadit: Adjusted Net Savings, Index of Sustainable Economic Welfare, Genuine Progress Indicator či Sustainable National Income.

2. Environmentální indikátory. Tyto indikátory se snaží zachytit stav a vývoj přírodních zdrojů, znečištění životního prostředí, odpady, ale i související otázky, jako je lidské zdraví (OECD, 2014). Mohou být také použity pro zjištění obecnější záležitosti životního prostředí na globální úrovni, jako je změna klimatu a lidské ekologické stopy. Příkladem environmentálních indikátorů je Ecological Footprint, Environmentally Sustainable National Income, Inclusive Wealth Index, Natural Capital Index Framework, MDG Dashboard of Sustainability nebo JFS Sustainability Vision and Indicators.

3. Sociální indikátory. Dávají nahlédnout do široké škály sociálních otázek, např. střední délka života, nezaměstnanost, úroveň vzdělání, hranice chudoby apod., které jsou součástí sociálního pokroku. Některé údaje mohou být sporné. Např. střední délka života (příp. naděje dožití) představuje průměrný, tedy předpokládaný, věk, kterého může člen dané populace dosáhnout. Střední délka života je ovlivněna úrovní zdravotní péče, kvality životního stylu včetně stravovacích zvyklostí a pohybového režimu, mírou psychické a ekonomické zátěže populace. Pro účely hodnocení společenského pokroku se jeví jako vhodnější použití ukazatele zdravá délka života, tedy střední délky života prožitého ve zdraví, tedy bez omezení funkčních schopností či bez zdravotního omezení. Takové pojetí je v souladu se snahou zahrnout do měření rozvoje společnosti další aspekt, kterým je kvalita života. V České republice činí rozdíl mezi těmito údaji 11 let (OECD, 2014). Do skupiny sociálních indikátorů se řadí např. Capability Index, Comparing Welfare of Nations, Corruption Perceptions Index, Happy Life Years nebo Sustainable Society Index

4. Indikátory blahobytu společnosti. Ilustrují celkovou spokojenost obyvatel s životem. Hodnotí kvalitu života podle vztahu k práci, zdravotnímu stavu, životnímu prostředí, rodinnému životu, životní úrovni apod. (Evropská komise, 2014). Blahobyť společnosti může být měřen dvěma způsoby; subjektivně a objektivně. Subjektivní metody jsou založeny přímo na dotazování občanů (De Smedt, 2013). Tyto přímé informace můžou dát odpovědi na složité otázky typu: Jak jste spokojeni se svým životem? Objektivní metody se pak dívají na proměnné typu množství volného času či počet manželství. Podle definice OECD v sobě pojem lidský blahobyť zahrnuje tři prvky, a to hodnocení života člověka (či některého aspektu jeho života), pocity nebo emocionální stav člověka ve vazbě na určitý okamžik života a pocit smysluplnosti života. Některé z indikátorů jsou Canadian Index of Wellbeing, Gross National Happiness, Happy Planet Index, Human Development Index, OECD Better Life Index nebo World Happiness Index.

4.1 World Happiness Index

Indikátor, který vznikl z podnětu Valného shromáždění OSN, se snaží změřit štěstí. Zahrnuje jak štěstí ve významu emoce okamžiku, tak i ve smyslu spokojeného života jako celku. (Kahneman et al., 2004). Systematické měření a analýza štěstí může přispět k nalezení cest, jak zlepšit blahobyť společnosti a zajistit udržitelný rozvoj.

Žebříček zemí je založen na deseti bodové stupnici, kde nejvyšší hodnotě se blíží země, jejichž obyvatelé jsou nejvíce spokojeni se životem (Helliwell, 2013).

Podle výsledků zprávy z roku 2012 je nejšťastnější zemí Dánsko, následuje Norsko, Švýcarsko, Nizozemí, Švédsko a Kanada. V průměru hodnotí lidé svoje štěstí hodnotou 5,1. Česká republika se umístila na 39. místě ze 156 zemí s hodnotou 6,29, což je hodnota převyšující průměrné hodnocení (více viz tab. 1). Hodnota se oproti předchozímu hodnocení za roky 2005 až 2007 snížila o 0,18 bodu. Spokojenost obyvatel České republiky se dle výsledku mírně snížila. V čase dochází ke změnám i celkově: 61 země zaznamenala zlepšení kvality života obyvatel, zatímco 41 země se stala nešťastnější. Subsaharská Afrika a Latinská Amerika se stává celkově šťastnější, naopak průmyslově vyspělé země hlásí menší blahobyt. Ve zprávě se uvádí, že celkově se šťastnější cítí lidé, kteří mají naději na delší život, se šancí na zaměstnání a tím nezávislost, mají vyšší příjmy a jsou považováni za lepší členy společnosti (Helliwell, 2013).

Tab. 1: Žebříček zemí (World Happiness Index)

Pořadí	Žebříček zemí (rok 2010 až 2012)	
1	Dánsko	7,7
2	Norsko	7,7
3	Švýcarsko	7,7
39	Česká republika	6,3
Průměr		5,1
156	Togo	2,9

Zdroj: Vlastní zpracování podle (Helliwell, 2013)

4.2 Happy Planet Index (index šťastné planety)

Happy Planet Index (HPI) je projektem britské společnosti New Economics Foundation. Kritériem pro stanovení HPI jsou dílčí ukazatele spokojenost obyvatel, střední délka života, a také zátěž na životním prostředí (viz tab. 2). Zátěž na životním prostředí je vypočtena podle metodiky výpočtu ekologické stopy, více např. Network, G. F. (2012). Podle výsledků poslední zprávy (Index, H. P., 2012) za rok 2012 žijí nejšťastnější lidé v Kostarice, Vietnamu a Kolumbii, v Evropě pak ve Velké Británii. Česká republika se umístila až na 92. místě ze 151 hodnocených zemí (viz tab. 3). Z maximální hodnoty HPI, která je 100 bodů, získala 39,4 bodu. Střední délka života v ČR je 77,7 roku, index osobního štěstí v ČR dosáhl hodnoty 6,1, ale známka ekologické zátěže činí 5,3. V hodnocení společenského rozvoje podle ukazatele index šťastné planety si Češi stojí hůře než Slováci. Celkově skončilo Slovensko v hodnocení podle tohoto indexu na 89. místě, očekávaná délka života je sice nižší než v České republice (75,4 roku), ale životní prostředí zatěžují méně než Češi (ekologická stopa je 4,7).

Průměrná hodnota Indexu šťastné planety byla ve výši 42,5 bodu. Příčinou, proč země s vysokým HDP dosahují nízké hodnoty, je velká ekologická stopa, země s nižšími příjmy subsaharské Afriky mají nízkou hodnotu HPI kvůli nízké očekávané délce života a nízké spokojenosti se životem. Země Latinské Ameriky, které se umístily na horních příčkách žebříčku, dosáhly vysokého skóre díky poměrně dlouhému a spokojenému životu s relativně nízkou ekologickou stopou.

Poslední místo v tabulce patří Botswaně. Její obyvatelé sice planetu ve srovnání s Američany a Evropany šetří (známka 2,8), avšak necítí se šťastní a dožívají se jenom 53,2 roku.

Tab. 2: Žebříček zemí podle dílčích ukazatelů Indexu šťastné planety

Dílčí ukazatel								
Poř.	Spokojenost		Poř.	Střední délka života		Poř.	Ekologická stopa na obyv. (gHa)	
1	Dánsko	7,77	1	Japonsko	83,4	1	Katar	11,7
2	Kanada	7,65	2	Hong Kong	82,8	2	Lucembursko	10,7
3	Norsko	7,63	3	Švýcarsko	82,3	3	Kuvajt	9,7
109	Česká republika	6,20	117	Česká republika	77,70	130	Česká republika	5,30
Průměr		5,28	Průměr		69,90	Průměr		2,70
151	Togo	2,81	151	Sierra Leone	47,8	151	Afgánistán	0,54

Zdroj: Vlastní zpracování podle Index, H. P. (2012)

Tab. 3: Žebříček zemí podle Indexu šťastné planety

Pořadí	Hodnota HPI		Pořadí země podle velikosti HDP
1	Kostarika	64,0	80.
2	Vietnam	60,4	57.
3	Kolumbie	59,8	31.
Průměr		42,50	
94	Česká republika	39,4	52.
151	Botswana	22,6	119.

Zdroj: Vlastní zpracování podle Index, H. P. (2012)

Podle údajů o HDP na obyvatele ve vybraných zemích za rok 2012 (viz tab. 4) má nejvyšší životní úroveň Katar, Lichtenštýnsko a Lucembursko. Ani jedna z těchto zemí není na prvních třech příčkách žebříku zemí podle Indexu šťastné planety (tab. 3). Navíc

z environmentálního hlediska Katar a Lucembursko patří mezi země, které zanechávají největší ekologickou stopu, mají tedy prokazatelně negativní dopad na životní prostředí a dlouhodobě udržitelný život. Bohatý Katar, který zatěžuje planetu nejvíce ze všech sledovaných zemí, skončil v hodnocení Indexu šťastné planety jen o dvě místa před poslední Botswanou.

Tab. 4: HDP na jednoho obyvatele ve vybraných zemích světa v paritě kupní síly (PPP)

Pořadí	země	HDP	pořadí	země	HDP
1.	Katar	102 800	14.	Švýcarsko	45 300
2.	Lichtenštejnsko	89 400	15.	Guernsey	44 600
3.	Lucembursko	80 700	16.	Kuvajt	43 800
4.	Macao	74 900	17.	Kajmanské ostrovy	43 800
5.	Bermudy	69 900	22.	Švédsko	41 700
6.	Singapur	60 900	24.	Kanada	41 500
7.	Jersey	57 000	26.	Německo	39 100
8.	Falklandy	55 400	30.	Dánsko	37 700
9.	Norsko	55 300	33.	Velká Británie	36 700
10.	Hongkong	50 700	50.	Česko	27 200
11.	Brunej	50 500	57.	Slovensko	24 300
12.	USA	49 800	227.	Zimbabwe	500
13.	Spojené Arabské Emiráty	49 000	228.	Kongo	400

Zdroj: Vlastní zpracování podle Factbook, C. I. A. (2012)

pozn. PPP dolarech

Závěr

Na celém světě sílí snahy o propojení politiky s tím, co lidé skutečně považují za důležité pro život. To je jedním z impulzů pro hledání alternativních ukazatelů, které by zohlednily nejen ekonomické aspekty rozvoje společnosti, ale také environmentální a sociální. Že úroveň ekonomické prosperity nevypovídá o kvalitě života v dané zemi, dokládá žebříček zemí sestavený podle jednoho z alternativních indikátorů, indexu šťastné planety, a jeho srovnání s pořadím nejbohatších zemí podle HDP na obyvatele. Vyjádření subjektivního vnímání kvality života v kombinaci s propočtem dopadů rozvoje dané země na životní prostředí (planetu), se jeví jako správná cesta pro hodnocení udržitelného rozvoje. Budoucnost ukáže, který z vytvořených alternativních ukazatelů začne být široce využíván. V každém případě platí, že systematické měření a analýza štěstí může posloužit jak pro informování veřejnosti,

tak i při přípravě veřejné politiky, a může napovědět, jak je možné přispět ke zvýšení světového blahobytu a udržitelného rozvoje.

References

- Abel, A. B., Bernanke, B. S., & Croushore, D. (2008). *Macroeconomics* (6th edn).
- Capra, F., & Henderson, H. (2009). *Outside Insights: Qualitative Growth. Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, UK.*
- De Smedt, M. (2013). Measuring Subjective Issues of Well-Being and Quality of Life in the European Statistical System. *Social indicators research*, 114(1), 153-167.
- Evropská komise (2014). *Environment. Beyond GDP. Measuring progress, true wealth, and the well-being of nations.* Retrieved October 10, 2014 from http://ec.europa.eu/environment/beyond_gdp/index_en.html.
- Factbook, C. I. A. (2012). *CIA Factbook.*
- GlobeScan (2013), *Report on International Public Opinion on Measuring National Progress*, GlobeScan.
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (Eds.). (2013). *World happiness report 2013.* Sustainable Development Solutions Network.
- Index, H. P. (2012). *Happy Planet Index 2012 Report: A Global Index of Sustainable Well-Being.*
- Ip, P. K. (2010). Business Ethics and the Well-Being of Nations—Is There a Connection?. *Journal of business ethics*, 95(1), 97-110.
- Kahneman, D. et al. (2004). Toward national well-being accounts. *American Economic Review*, 429-434.
- Network, G. F. (2012). *World Footprint: Do we fit on the planet.* See http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/world_footprint.
- OECD (2014), *Green Growth Indicators 2014*, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing. DOI: 10.1787/9789264202030-en
- Serafy, S. E. (2014), *Beyond GDP: Measuring Welfare and Assessing Sustainability*, by MarcFleurbaey and DidierBlanchet. 2013. New York: Oxford University Press. 306 + xvi. ISBN 978-0-19976-719-9, \$49.95. *Journal of Regional Science*, 54: 165–167. doi: 10.1111/jors.12093

Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2010). Report by the commission on the measurement of economic performance and social progress. *Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.*

Van den Bergh, J. C. (2009). The GDP paradox. *Journal of Economic Psychology*, 30(2), 117-135.

Kontakt

Magdalena Zbránková

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Studentská 2, 461 17 Liberec 1

magdalena.zbrankova@tul.cz